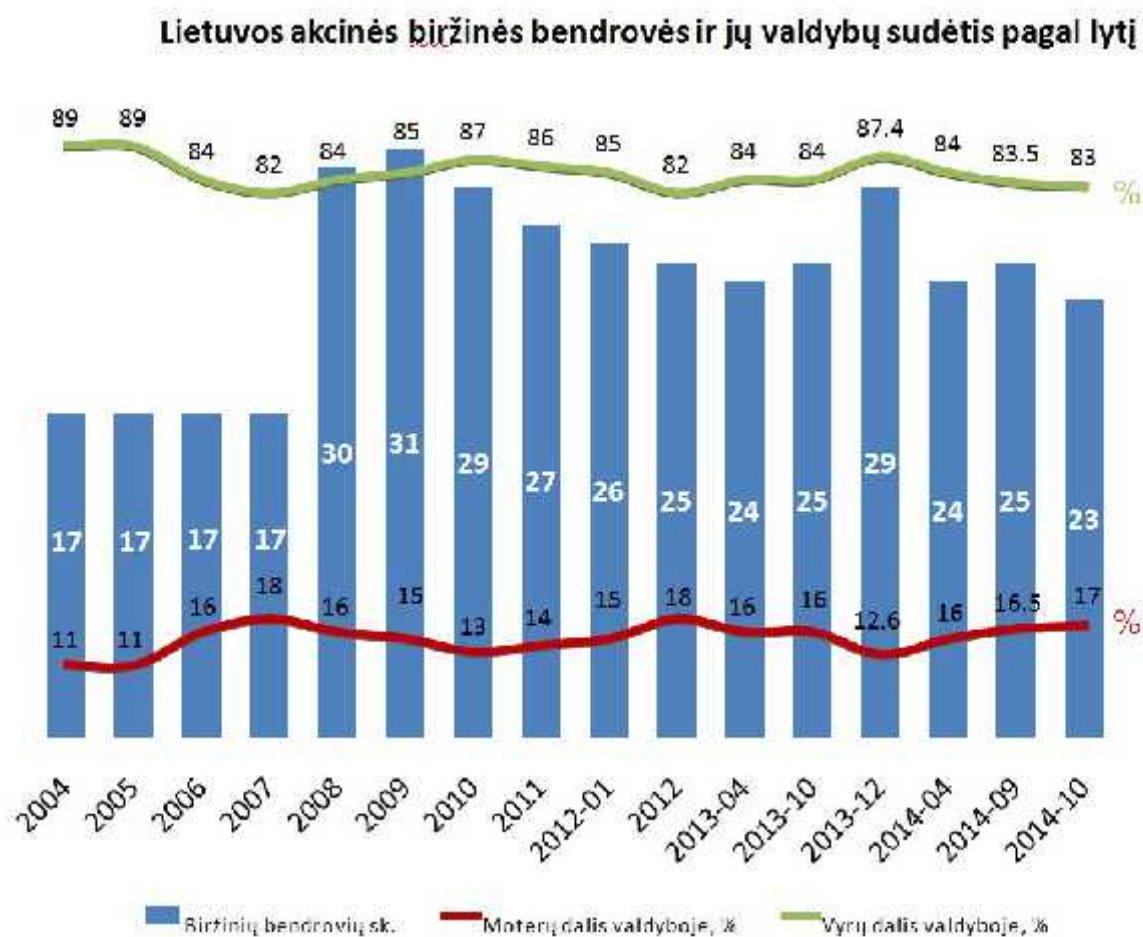

Biržinės akcinės bendrovės: ar skyla „stiklinės lubos“?

Prof. Dr. Virginija Šidlauskienė

2014 m. Lietuvoje, kaip ir visose ES šalyse, moterų absolvenčių, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, skaičius siekė 62,47 proc., tačiau biržinių (arba listinguojamų) akcinių bendrovių kolegialiuose valdymo ir priežiūros organuose tebevyrauja vyrų vadovavimas ir lyderystė. Moterų išsilavinimas, jų kultūrinis ir socialinis kapitalas lieka neišnaudotas, nes moterys neskiriamos į pareigas, kuriose priimami ekonomikai svarbūs sprendimai, moterų darbo užmokestis už tą patį darbą¹ vidutiniškai mažesnis 12 proc. Teisiniu, moraliniu ir ekonominiu požiūriu tai nepriimtina, kai jų karjerai trukdo dirbtinės kliūtys, kurios taip pat kelia grėsmę ekonomikos augimui.

1 pav.

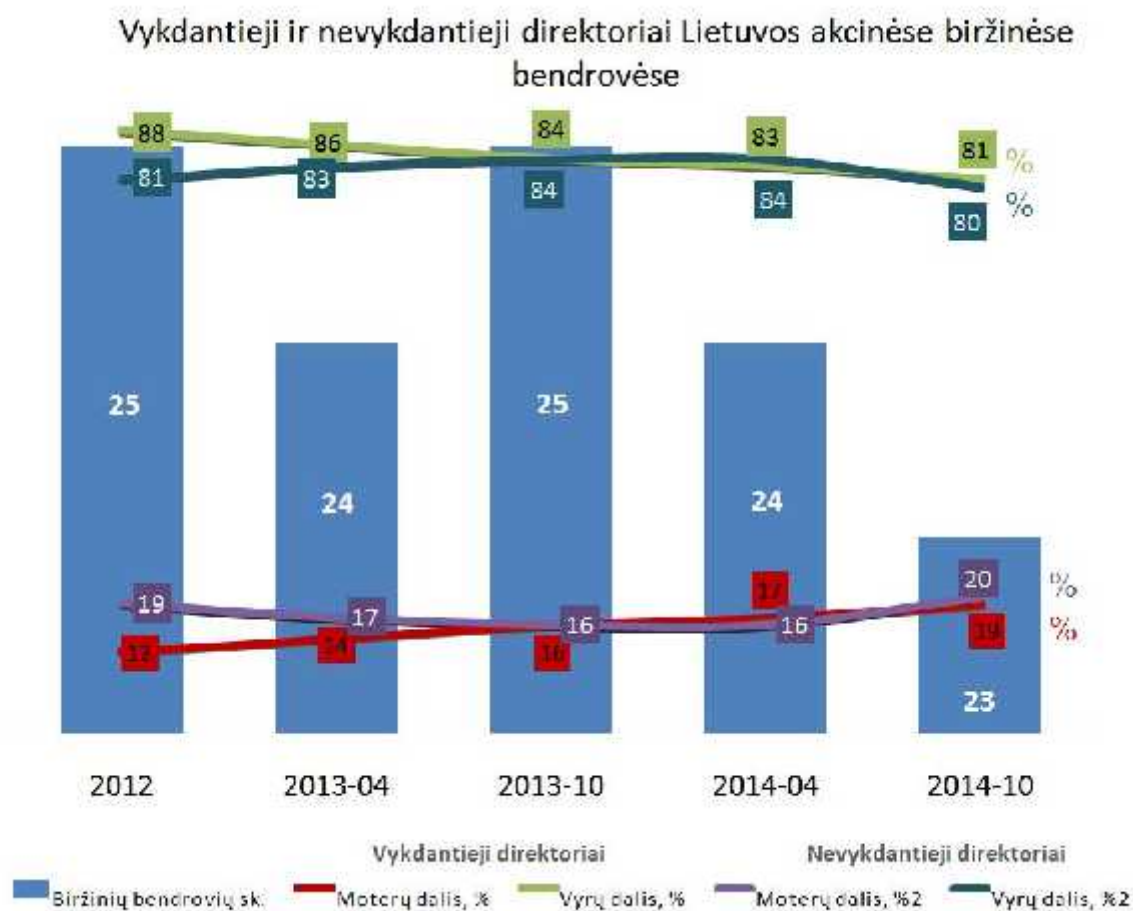
¹ R. Karavaitienė (2014). Atlyginimų tyrimas: už tą patį darbą moterys gauna 12 procentų mažesnę atlyginimą nei vyrai: <http://www.cvonline.lt/blog/atlyginimu-tyrimas-uz-ta-pati-darba-moterys-gauna-12-procentu-mazesni-atlyginima-nei-vyrai/?lang=en>

Remiantis *NASDAQ OMX Vilnius* vertybinių popierių biržos tinklapiais ir Lietuvoje atliktais tyrimais, biržinių bendrovių ir jų valdybų sudėtis pagal lytį 2004-2014 laikotarpiu indikuoja menką pažangą (1 pav.)².

1. Lietuvoje biržinių (arba listinguojamų) akcinių bendrovių skaičius 2004-2007 m. augo nuo **17** iki maksimalaus skaičiaus (**31**) 2009 m. ir sumažėjo iki **24** 2014 m..
2. Per dešimtmetį moterų atstovavimas valdybose vidutiniškai išaugo nuo **11 proc.** iki **16,5 proc.** Palyginus 2014 m. balandžio mėn. duomenis, moterų Lietuvos biržinėse bendrovėse sudarė **16 proc.**, o praėjus pusmečiui (2014 m. spalio mėn.), padidėjo iki **16,5 proc.** Vadinas, pasiektas moterų skaičiaus didėjimas tik **0,5 proc.** Taigi, Lietuvos biržinių akcinių bendrovių kolegialių valdymo ir priežiūros organų **kaita, siekiant lyčių pusiausvyros, vyksta trigubai lėčiau nei vidutiniškai ES šalyse.**
3. 2013 m. balandžio mėn duomenimis, 28 ES šalių biržinių bendrovių valdybose ir stebėtojų tarybose moterų dalis siekė **18,6 proc.**, o po pusmečio – 2013 spalio mėn.– jų skaičius padidėjo iki **20,2 proc.** Per pusmetį ES šalyse moterų kiekis valdybose išaugo **1,6 proc.** Greičiausiai ir toliausiai pažengė tos valstybės narės ir kitos šalys, kuriose buvo imtasi teisiškai privalomų priemonių. Šiuo metu Europos Sąjungoje tik keturiose valstybėse – Prancūzijos, Latvijos, Suomijos ir Švedijos biržinių bendrovių valdybose moterų skaičius siekia **25 proc.**
4. Gilinantis į ES biržinių akcinių bendrovių generalinių direktorių moterų statistiką, akivaizdžiai matoma, jog jokios pažangos per minėtą pusmetį (2014 m. balandžio-spalio mėn.), **nepasiekta.** ES šalyse tik **3,3 proc.** moterų dirba generalinėmis direktorėmis. Per pusmetį jų **skaičius nepakito (!).** Prisiminus ir palyginus 2013 m. spalio mėn. ir 2014 m. spalio mėn. duomenis, moterų generalinių direktorių dalis tuo metu padidėjo nuo **2,8 proc.** iki **3,3 proc.** Taigi, moterų skaičiaus didėjimas per metus siekė **0,5 proc.**
5. Lietuvoje **nebuvo ir nėra nei vienos moters**, dirbančios biržinės akcinės bendrovės **generaline direktore.**
6. Pradėjus, kaupti duomenis apie **vykdančiųjų ir nevykdančiųjų direktorių** kaitą listinguojamose akcinėse bendrovėse, galime palyginti jų skaičiaus kitimą Lietuvoje 2012-2014 m. laikotarpiu (2 pav.)

² Remiantis http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/business-finance/supervisory-board-board-directors/index_en.htm; <http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?lang=lt> ir tyrimo Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių siūlomos reguliavimo srities esamos padėties analizė ir poveikio vertinimas duomenimis, sudarė V. Šidlauskienė, 2014.

2 pav.

3

7. Lietuvoje moterų, dirbančių vykdančiosiomis direktorėmis **padaugėjo nuo 12 proc. iki 19 proc.** 2012-2014 m. laikotarpiu. Moterų nevykdančiųjų direktorių skaičius 2014 m. pasiekė **20 proc.**

8. **Kokia Lietuvos biržinių (listinguojamų) akcinių bendrovių valdymo pažanga?** Lietuvos listinguojamų akcinių bendrovių valdybų sudėties 2013-2014 m. palyginimas (2 lentelė).

2 lentelė

2013 m. gruodžio mėn.					2014 m. rugsėjo mėn.			Pastabos
Eil. Nr.	Biržinė bendrovė	Valdyos narių skaičius	Moterų dalis	Vyrų dalis	Valdybos narių skaičius	Moterų dalis	Vyrų dalis	
1.	AB Agrowill Group	5	-	5	7	-	7	
2.	AB Amber Grid	5	-	5	4	1	3	
3.	AB Apranga	6	1	5	6	1	5	
4.	AB Avia Solutions	5	-	5	5	-	5	

³ Remiantis http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/business-finance/supervisory-board-board-directors/index_en.htm, sudarė V. Šidlauskienė, 2014.

5.	AB City Service	4	-	4	4	-	4	
6.	AB Grigiškės	5	1	4	5	1	4	
7.	AB Inter Rao Lietuva	5	1	4	5	1	4	
8.	AB Invalida LT	3	1	2	5	1	4	
9.	AB Kauno energija	7	-	7	7	-	7	
10.	AB Klaipėdos baldai Nuo 2014-01 dalį akcijų nupirko "SBA furniture group"	3	1	2				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
11.	AB Klaipėdos nafta	7	2	5	3	1	2	
12.	AB Lesto	5	1	4	5	1	4	
13.	AB Lietuvos dujos	5	-	5	4	2	2	
14.	AB Lietuvos energijos gamyba	5	1	4	5	1	4	
15.	AB Lietuvos jūrų laivininkystė	5	1	4	5	1	4	
16.	AB Limarko laivininkystės kompanija	5	-	5				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
17.	AB Linas Agro Group	7	-	7	7	-	7	
18.	AB Linas	4	2	2	4	2	2	
19.	AB Litgrid	4	-	4	5	-	5	
20.	AB Panevėžio statybos trestas	5	1	4	5	1	4	
21.	AB Pieno žvaigždės	7	-	7	7	-	7	2 nariai nepriklausomi
22.	AB Rokiškio sūris	4	-	4	4	-	4	
23.	AB Snaigė	6	1	5				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
24.	AB Šiaulių bankas	7	2	5	7	3	4	
25.	AB Teo LT	6	3	3	6	2	4	
26.	AB Utenos trikotažas	4	-	4				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
27.	AB Vilkyškių pieninė	6	1	5	6	1	5	
28.	AB Vilniaus baldai	3	-	3	2	-	2	
29.	AB Žemaitijos pienas	3	-	3	4	1	3	
	IŠ VISO	146	20	126	127	21	104	
	%		13,7	86,3		16,5	83,5	

Remiantis listinguojamų įmonių tinklapiais, sudarė V. Šidlauskienė, 2014.

9. Nuo 2013 m. gruodžio iki 2014 m. rugsėjo moterų dalis valdybose padidėjo **2, 8 proc.** Šis padidėjimas Lietuvoje siejamas su prasidėjusiais viešais debatais apie pasiūlymą dėl direktyvos ir Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai pažangos derybose dėl vadinamosios *Lyčių pusiausvyros* direktyvos projekto.
10. Lietuvos listinguojamų akcinių bendrovių stebėtojų tarybų sudėties 2013-2014 m. palyginimas (3 lentelė).

3 lentelė

Eil. Nr.	Biržinė bendrovė	2013 m. gruodžio mėn.			2014 m. rugsėjo mėn.			Pastabos
		Stebėtojų tarybos narių skaičius	Moterų dalis	Vyrų dalis	Stebėtojų tarybos narių skč.	Moterų dalis	Vyrų dalis	
1.	AB Agrowill Group	5	1	4	5	-	5	
2.	AB Amber Grid	-	-	-	-	-	-	
3.	AB Apranga	-	-	-	-	-	-	
4.	AB Avia Solutions	5	2	3	3	1	2	
5.	AB City Service	-	-	-	-	-	-	Vadovybė: 7 vyrai, 1 moteris
6.	AB Grigiškės	5	1	4	5	1	4	
7.	AB Inter Rao Lietuva	6	-	6	7	1	6	
8.	AB Invalida LT	-	-	-	-	-	-	
9.	AB Kauno energija	7	2	5	7	2	5	
10.	AB Klaipėdos baldai	3	1	2				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
11.	AB Klaipėdos nafta	3	1	2	-	-	-	
12.	AB Lesto	3	1	2	3	1	2	
13.	AB Lietuvos dujos	-	-	-	-	-	-	
14.	AB Lietuvos energijos gamyba	3	-	3	3	-	3	
15.	AB Lietuvos jūrų laivininkystė	5	2	3	5	1	4	
16.	AB Limarko laivininkystės kompanija	-	-	-				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
17.	AB Linas Agro Group	-	-	-	-	-	-	
18.	AB Linas	-	-	-	-	-	-	
19.	AB Litgrid	3	1	2	3	-	3	
20.	AB Panevėžio statybos trestas	-	-	-	-	-	-	
21.	AB Pieno žvaigždės	-	-	-	-	-	-	
22.	AB Rokiškio sūris	-	-	-	-	-	-	
23.	AB Snaigė	-	-	-	-	-	-	AB išbraukta iš vertybinių

								popierių biržos
24.	AB Šiaulių bankas	7	1	6	8	1	7	
25.	AB Teo LT	-	-	-	-	-	-	
26.	AB Utenos trikotažas	-	-	-				AB išbraukta iš vertybinių popierių biržos
27.	AB Vilkyškių pieninė	-	-	-	-	-	-	
28.	AB Vilniaus baldai	-	-	-	-	-	-	
29.	AB Žemaitijos pienas	3	-	3	-	-	-	
	IŠ VISO	58	13	45	49	8	41	
	%		22,4	77,6		16,3	83,7	

Remiantis listinguojamų įmonių tinklapiais, sudarė V. Šidlauskienė, 2014.

11. 2013 m. iš 29 listinguojamų akcinių bendrovių **13-koje** buvo suformuotos stebėtojų tarybos, o 2014 m. iš 25 – tik **10-tyje**. Vadinasi, per metus moterų stebėtojų tarybose (nevykdančiųjų direktorių) skaičius sumažėjo iki **10,15 proc.** (!)
12. Listinguojamose bendrovėse, kuriose buvo suformuotos stebėtojų tarybos ir valdybos, moterys 2012 metais vidutiniškai sudarė **17,4 proc.**, 2014 metais – **16, 4 proc.**
13. Europos Parlamentas, stebėdamas kaip lėtai vyksta pusiausvyros realizavimo procesas bendrovių valdyme, ir siekdamas spartinti nelygybės tarp moterų ir vyrų panaikinimą, patikslino pasiūlymą dėl direktyvos projekto ir 2013 m. lapkričio mėn., išskėlė tikslą – iki 2018 m. užtikrinti nepakankamai atstovaujamos lyties 40 proc. atstovavimą, kai vietos ir regionų valdžios institucijų atstovai yra (valstybei priklausančių) bendrovių valdybų nariai. Tokiu būdu, valstybinės bendrovės **skatinamos rodyti pavyzdį privačioms bendrovėms, užtikrindamos nepakankamai atstovaujamos lyties 40 proc. atstovavimą.** Siūloma direktyva dėl lyčių lygybės bendrovėse reiškia, kad **ji neįpareigoja bendrovių į valdybos postus priimti tik moteris. Jos tikslas yra užtikrinti, kad atrankos metu iš kelių kandidatų, turinčių tą patį išsilavinimą ir panašią kvalifikaciją, būtų pasirinktas tas kandidatas, kurio lytis yra mažiau atstovaujama bendrovėse ir pasiekti, jog bent 40 proc. bendrovių nevykdančiųjų ir vykdančiųjų direktorių sudarytų nepakankamai atstovaujamos lyties asmenys.**
14. Valstybės valdomų listinguojamų bendrovių sudėties analizė atskleidė, kad 2014 m. į „NASDAQ OMX Vilnius“ akcijų prekybos sąrašą buvo įtrauktos **penkios** valstybės valdomos bendrovės ir jų dukterinės kompanijos bei **dvi** akcinės bendrovės:

LESTO įmonių grupė,
Litgrid įmonių grupė,
Lietuvos energijos gamybos įmonių grupė,
Klaipėdos nafta,
Lietuvos dujos,
Amber Grid ir
Lietuvos jūrų laivininkystė.

15. 2013 m. ir 2014 m. *Kauno energija* ir *Litgrid* valdybose sprendimų priėmimo procesuose **moterys nedalyvavo**.
16. Valstybės valdomų biržinių akcinių bendrovių stebėtojų taryba (priežiūros organas) 2014 m. nesuformuota *Klaipėdos nafta*, nors 2013 m. ji funkcionavo. 2013 m. ir 2014 m. moterų stebėtojų tarybose nebuvo *Lietuvos energijos gamyba*, o į *Litgrid* 2014 m. stebėtojų tarybą neįtraukta nei viena moteris. Vertinant valstybės valdomų listinguojamų akcinių bendrovių stebėtojų tarybų sudėtį, stebimas „simbolinis“ moterų atstovavimo reiškinys, t. y. įtraukiama po vieną moteriškos lyties asmenį. Galima prognozuoti, kad bendrovės, siekdamos atitikti Direktyvos kiekybinius reikalavimus, gali pasirinkti paprasčiausią (gal net manipuliacinę) strategiją: jeigu stebėtojų tarybą sudarys 3 nariai, bus laikoma, kad bendrovėje yra laikomasi Direktyvos reikalavimų, kai stebėtojų taryboje yra bent vienas nepakankamai atstovaujamos lyties atstovas (t. y. 33%). Būtina atkreipti dėmesį, kad **jeigu bendrovėje bus sudaromas tik vienas kolegialus valdymo organas – valdyba, duomenis apie moterų skaičių bendrovių valdybose reikės vertinti santykinai, atsižvelgiant į tai, kiek valdybos narių gali būti laikomi nevykdomaisiais direktoriais**.
17. 2014 metų spalio 16 d. Seimas priėmė Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo pakeitimą, kuriuo numatyta, jog nuo 2015 metų kovo 1 d. didžiausiose valstybės įmonėse (kurių balanse – turto vertė ne mažesnė nei 14 mln. eurų, o pardavimo grynosios pajamos per ataskaitinius finansinius metus yra lygios arba viršija 5,8 mln. eurų) **bent trečdalis valdybos narių** privalės būti **su valstybės tarnyba nesusiję asmenys, t.y. nepriklausomi nariai**.
18. 2014 m. birželio 5 d. Seimas priėmė Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimą, kuriuo numatyta, kad nuo **2015 m. liepos 1 d.:**
- bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Akcinėje bendrovėje turi būti sudaromas **bent vienas kolegialus organas** – stebėtojų taryba arba valdyba;
 - **Daugiau kaip pusė stebėtojų** tarybos narių turi būti **nesusiję darbo santykiais** su bendrove;
 - Kai bendrovės, kuriose stebėtojų taryba nesudaroma, valdyba atliks nustatytas priežiūros funkcijas, **daugiau kaip pusė valdybos narių** turi būti nesusiję darbo santykiais su bendrove.
19. Tenka pripažinti, kad pasiektas nežymi pažanga biržinių bendrovių valdybose ir stebėtojų tarybose yra aktyvaus politinio ir teisinio spaudimo rezultatas. 2010 metais Europos Komisijai (EK) patvirtinus 2010-2015 m. moterų ir vyrų lygybės strategiją, pagrindinis dėmesys politinėje darbotvarkėje buvo nukreiptas į moterų atstovavimo biržinėse bendrovėse problemą. 2011 metai biržinėms bendrovėms buvo skirtas laikas laisvanoriškai diegti savireguliacinės gerosios praktikos iniciatyvas ir priemones, savanoriškus susitarimus, gerinančias moterų ir vyrų pusiausvyrą biržinių bendrovių valdybose ir stebėtojų tarybose. Tačiau praėjus metams, bendrovėse beveik jokios pažangos nepasiekta, todėl 2012 m. lapkričio mėn. Europos Komisija pateikė teisinės iniciatyvos pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lygčių

pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių siekiant užtikrinti, kad iki 2020 m. 40 proc. bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas eitų moterys (nepakankamai atstovaujama lytis). Buvo tikimasi teisinėmis priemonėmis paspartinti biržinių bendrovių valdymo organų kaitą, siekiant proporcingesnio moterų atstovavimo. Tenka pripažinti, kad **teisiniai reguliaciniai instrumentai padidino moterų atstovavimą bendrovių valdyme**. Nuo 2003 m. iki 2010 m. moterų dalis biržinių bendrovių valdybose ir stebėtojų tarybose ES šalyse **augo nuo 8,5 proc. iki 11,9 proc., t. y. 3,4 procentiniais punktais**. Kitaip sakant, po **0,5 proc. kasmet**. Nuo 2010 m. spalio mėn. moterų dalis jau augo 8,3 proc. per keturis metus arba 2,1 procentiniais punktais kasmet, t. y. keturis kartus greičiau nei 2003-2010 m. laikotarpiu.

20. Didžiausią pažangą nuo 2010 m. spalio iki 2014 m. spalio padarė Prancūzija (+20 proc.), Italija (+19,6 proc.), Belgija (+11,9 proc.), Vokietija (+11,8 proc.), Jungtinė Karalystė (+10,8 proc.) ir Slovėnija (+10,1 proc.). Šiose šalyse pažanga pasiekta dėl atitinkamo teisinio reguliavimo priėmimo ar labai veiksmingų viešųjų diskusijų organizavimo.